

EVRENSEL TASARIMLA ENGELSİZ YABANCI DİL ÖĞRETİMİ *

Hatice Hale YURTTABİR**

ÖZET

Yabancı dil eğitimi herkes için hayatın her aşamasında önemli olduğu gibi engelli bireyler için de kendilerini uluslararası alanlarda gerçekleştirme fırsatı buldukları bir hayata tutunma kaynağıdır. Doğru yöntem ve teknik ile yapılmayan öğretimler ve motivasyon eksiklikleri sebebiyle öğrencilerin zorluk yaşayabildiği bilinen yabancı dil öğretiminde, fiziksel ve zihinsel dezavantajlı bireyler düşünüldüğünde zorluk derecesi artmaktadır. Bu çalışmanın amacı evrensel tasarım ilkelerinin engellilere yabancı dil öğrenim sürecindeki etkilerini araştırmaktır. Nitel olarak tasarlanan bu çalışmada, olaylar ve davranışlar hakkında zengin ve önemli bakış açıları sağlayan çoklu örnek olay çalışması yöntem olarak kullanılmıştır. Yaş, engellilik veya diğer faktörlere bakılmaksızın tüm insanların erişebilmesini sağlayan binaların, ürünlerin veya ortamların tasarımı olarak tanımlanan Evrensel Tasarım, çevrenin herkes için daha sürdürülebilir ve daha iyi hale getirilmesi için yaratıcı ve kapsayıcı bir yaklaşımdır. Evrensel olarak tasarlanan binaların veya ürünlerin temel özelliği üzerinde herhangi bir değişiklik yapmadan fiziksel olarak dezavantajlı kişiler de dâhil olmak üzere herkes tarafından tasarlandığı gibi kullanılabilmesidir. Öğrenmede Evrensel Tasarım ise Evrensel Tasarım ilkelerinin eğitim ve pedagojide de kullanılarak herkesin öğrenmesi için eşit fırsatlara sahip olmasını sağlamak ve böylece her öğrenenin eğitime hızlı bir şekilde katılabilmesini kolaylaştırmaktır. Bu çalışmada engellilere yabancı dil öğretimlerinden derlenen çoklu örnek olaylarla eğitimcilerin evrensel tasarım ilkelerini öğretimin tasarlanmasında ve uygulanmasında kullandıklarında, fiziksel veya zihinsel nedenlerle öğrenme güçlüğü çeken öğrenciler için hazırladıkları bireyselleştirilmiş eğitim programlarını, genel eğitim sınıflarında daha doğal olarak oluşturabildikleri sonucuna varılmıştır. Engelli bireyleri toplumumuzun farklı üyeleri olarak değil, bütünlüşmüş bir parçası olarak kabul etmek ve sosyal hayatta daha aktif olmalarını sağlamak için evrensel tasarım ilkelerini hem fiziksel mekânlarda hem eğitim alanında uygulamak engellilerle sosyal hizmet politikalarına da katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: evrensel tasarım, öğrenmede evrensel tasarım, engellilerle sosyal hizmet, engellilere yabancı dil öğretimi

ACCESSIBLE FOREIGN LANGUAGE INSTRUCTION BY UNIVERSAL DESIGN

ABSTRACT

Although foreign language education is important for everyone at every stage of life, it is a source of attachment for people with disabilities in a life where they can find opportunities to realize themselves in international areas. The degree of difficulty in foreign language instruction increases considering the physically and mentally disadvantaged individuals due to lack of motivation and lack of teaching with the right methods and techniques. The aim of this study is to investigate the effects of universal design principles on the success of foreign language instruction to disabled people. In this qualitative study, a multi-case study which provides rich and important perspectives on events and behaviors was used as a method. Universal Design, defined as the design of buildings, products or environments that allow all people to access, regardless of age, disability or other factors, is a creative and inclusive approach for making the environment more sustainable and better for all. The fundamental feature of universally designed buildings or products is that they can be used by anyone as designed without making any changes to them, including physically disadvantaged individuals. The Universal Design for Learning ensures that all learners have equal opportunities to learn by using the principles of Universal Design in education and pedagogy so that it facilitates each learner to be able to participate quickly in education. By the multiple case studies collected from foreign language instruction to the disabled individuals, it is concluded that when the universal design principles are used in the design and implementation of instruction by the educators, the individualized education programs teachers prepare for the students with learning difficulties due to physical or mental reasons can be created more naturally in the general education classes. Applying universal design principles in both physical and educational areas in order to perceive individuals with disabilities as an integral part of the society, not as a different group, and to increase their effectiveness in social life, will also contribute to social work policies.

Keywords: universal design, universal design in learning, social work with disabled, foreign language instruction to the disabled

* Okul Estetiği temalı Uluslararası Okul Yöneticileri Konferansı ISPC 2019'da sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** İngilizce Öğretmeni, İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Doktora Programı Öğrencisi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, eltcoordinator@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-3972-3874>

Giriş

Engelli bireyler, temel yaşam alanlarından çıktıkları andan itibaren fiziksel engellerle karşılaşmaktadır. Bu engeller, engelli bireylerin kentsel mekânlara ve hizmetlere erişmesini, sosyal ve ekonomik yaşama aktif katılmalarını kısıtlamaktadır. Yapılaşmış çevredeki çözümü nispeten daha rahat sağlanabilecek olan fiziksel engellerin yanında toplumun engelli bireye olan bakış açısı da büyük bir sosyolojik engel olarak engelli bireylerin karşısına çıkmaktadır. Tüm fiziksel ve sosyal engeller nedeniyle diğer hizmetler gibi eğitim hizmetlerinden de büyük oranda yararlanamayan engelli bireylerin bu eğitimler içerisinde yabancı dil eğitimi diğer güçlüklerin yanında engelsiz insanların da zorlanabildiği bir alanda kalmaktadır. Normal eğitim alabilecek öğrenciler de yabancı dil öğreniminde doğru yöntem ve teknik ile yapılmayan öğretimler ve motivasyon eksiklikleri sebebiyle zorluk yaşayabilmektedir. İlk olarak 1999'da yayınlanan ve 2006'da güncellenen 21. Yüzyılda Yabancı Dil Öğrenimi Standartları, kelimelerin İngilizce baş harfleriyle dil öğreniminin “beş C'si” olarak ifade edilen kavramlar performans standartlarının tanımlanmasına yardımcı olur: İletişim (communication), kültürler (cultures), bağlantılar (connections), karşılaştırmalar (comparisons) ve topluluklar (communities). Standartlar, öğrencilerin yalnızca bir yabancı dilde iletişim kurmayı öğrenmeleri değil, aynı zamanda diğer kültürler hakkında bilgi ve anlayış kazanmaları, bilgi edinirken diğer akademik disiplinlerle bağlantı kurmaları, karşılaştırma yaparak dilin ve kültürün doğasına ilişkin içgörü geliştirmeleri, evde ve dünyada çok dilli topluluklara katılmaları anlamına gelir (American Council on The Teaching of Foreign Languages [ACTFL], 2006:2). Bu durumda, engeli olan öğrencilerin yaşadıkları diğer zorluklar da göz önünde bulundurulduğunda, yabancı dil eğitiminde de zorluk yaşamaları problemin önemini ortaya koymaktadır.

“Adaptasyona veya özel tasarıma ihtiyaç duymadan, herkesin kullanabileceği ürün ve ortamların mümkün olan en yüksek ölçüde tasarlanması” olarak tanımlanan Evrensel Tasarım (Universal Design) mimarlar, ürün tasarımcıları, mühendisler ve çevre tasarımı araştırmacılarından oluşan bir çalışma grubu tarafından, ortamlar, ürünler ve iletişim de dâhil olmak üzere çok çeşitli tasarım disiplinlerine rehberlik etmek için 7 Evrensel Tasarım İlkesi oluşturmuştur. Bu yedi ilke (kullanımda eşitlik, kullanımda esneklik, basit ve sezgisel kullanım, algılanabilir bilgi, hata toleransı, düşük fiziksel çaba, erişim ve kullanım için gerekli boyut ve alan), mevcut tasarımları değerlendirmek, tasarım sürecine rehberlik etmek ve hem tasarımcıları hem de tüketicileri daha kullanışlı ürün ve ortamların özellikleri hakkında eğitmek için uygulanabilir (The Center for Universal Design, 1997:1-2). Fiziksel ortamlar üzerine Evrensel Tasarım çalışmaları başladıktan sonra bir uygulamalı özel teknoloji merkezi olan CAST (Center for Applied Special Technology) öncülüğünde bir eğitim yaklaşımı olarak Öğrenim için Evrensel Tasarım (ÖET) ortaya konulmuştur. Bu yaklaşım esnek, destekleyici öğrenme ortamlarının geliştirilmesi yoluyla yüksek standartlardan ödün vermeden daha fazla öğrenciye ulaşmak için üç ilkeli (içeriğin birden çok türde ve ortamda sunulması; materyal kullanımı ve öğrenci etkileşimi için çeşitli seçenekler sunulması; öğrencilerin ilgi ve motivasyonunu arttırmak için birden çok yol kullanılması) bir plan sunar (CAST, 2011:4-5).

21. yüzyılın çok dilli, çok kültürlü dünyasında yaşamının ve bilgiye ulaşmanın ön koşulu olan yabancı dil, ÖET ilkelerinin benimsendiği doğru yöntem ve tekniklerin kullanıldığı bir öğretimle engelli veya engelsiz tüm öğrencilerin öğrenme süreçlerini kolaylaştıracaktır.

Amaç

Bu çalışmada amaç engellilere yabancı dil öğretiminde iyi örneklerin öğrenim için evrensel tasarım ilkelerini ne denli uyguladıklarını araştırarak genel öğretim sınıflarında da benzer çalışmaların uygulanarak engelli bireylerin toplumla bütünleşerek eğitimlerini almalarına devam etmelerinin mümkün olup olmayacağını ortaya koymaktır. Ayrıca Türkiye’de ve dünyada gerçekleştirilmiş örnek alınabilecek uygulamalar ile engelli bireylerin ihtiyaçları daha iyi ortaya konmuş olacaktır. Çok daha fazla engel türü olmasına rağmen bu çalışmada

yer alacak yabancı dil öğretiminde iyi uygulama örnekleri bedensel engelliler için, görme engelliler için, işitme engelliler için, down sendromlular için ve disleksikler için olan örneklerle sınırlandırılmıştır. Bahsi geçen engel türleri için biri ülkemizden biri dünyadan olmak üzere ikişer örnek olay ele alınmıştır.

Bu çalışmada “Engellilerle yapılan yabancı dil öğretimleri nasıl olmaktadır? Başarılı ifade edilen öğretim örnekleri niçin başarılı olmuştur? ÖET ilkeleri bu örneklerde ne denli uygulanmıştır?” araştırma sorularına yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Nitel araştırma yönteminin tercih edildiği bu çalışmada araştırma konusu “nasıl” ve “niçin” sorularına yanıt bulmayı hedeflediğinden durum çalışması veya vaka çalışması olarak da adlandırılan örnek olay çalışması desen olarak seçilmiştir. Stake’e göre (1995:2-5), tekli örnek olay çalışması yürüten bir araştırmacı güncel bir olguya odaklanır ve bu olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesinde çalışmak için sınırlandırılmış bir ortam seçer. Çoklu örnek olay çalışması yürüten bir araştırmacı ise aynı şekilde tek bir olguya odaklanır ancak bu olguyu farklı ortamlarda çalışmak için farklı ortamlar seçer. Bu çerçevede, bu çalışmanın desenine çoklu örnek olay çalışmasının uygun olduğu düşünülmüştür. Aynı olgu (engellilere yabancı dil öğretimi), farklı yaşam ortamlarında (Türkiye ve dünyadan farklı bağımsız ortamlarda) araştırılmıştır. Örnek olaylar belirlenen engel türlerindeki çalışmalar taranarak ÖET ilkelerine en çok uyan çalışmalardan seçilmiştir. Araştırma verileri örnek olaylardaki kişilerin beyanının yer aldığı dokümanlardan toplanarak öncelikli olarak durum betimlemesi yapılmıştır. Veri analizi aşamasında ise öğretimde evrensel tasarım ilkelerinden belirlenen temalar ile veriler çapraz durum analizi ile analiz edilerek benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmuştur.

Bulgular

Bedensel Engelliler İçin Yabancı Dil Öğretimi

Tüm engelliler içerisinde özellikle bedensel engelliler paralimpik olimpiyatlar gibi uluslararası alanlarda kendilerini gerçekleştirme fırsatı bularak hayata tutundukları için yabancı dil öğrenmelerinin önemi kaçınılmazdır.

Bedensel engellilere yabancı dil öğretimi ile ilgili ilk örnek uygulama ülkemizde Adapazarı Halk Eğitim Merkezi bünyesinde gerçekleşmektedir. Adapazarı Halk Eğitim Merkezi ve Yeni Hayat Paralimpik Spor Kulübü ortaklığıyla engelli adaylara iletişimsel dil, tiyatro ve oyuncaklarla verilen İngilizce eğitimi engelli bireyleri dertlerini anlatabilecek seviyeye getirmektedir. Engelli bireyler haftada iki gün, günde üç saat İngilizce eğitimi alarak 7 ayda kendilerini, dertlerini anlatabilecek seviyeye geldi. Eğitim Bilimlerinde İletişimsel Dil Öğrenimini tamamlamış, Endüstri Mühendisliği’nde de doktora programına devam eden Cem Özkurt, engelli bireylere hayatlarına yenilik katmak için İngilizce eğitimi veriyor. Cem Özkurt, “Buradaki hedefimiz değişiklik yaratmak. Cesaret ve özgüven artırıcı bir yöntemle onlara hayatlarını idame ettirecek bilgiyi aktarmaya çalıştım. Konuşma ve tiyatro yapmaya dayalı bir eğitim sistemi uyguladık. Bedensel engellerinden dolayı yazamayanlar oluyor o yüzden görsellik ve konuşmayı ön planda tuttum. Hayatımızdaki kullandığımız araç gereçlerle olayları hikayeleştirdik. Belki de bir kelimeyi binlerce kez tekrar ettik. Ama şu seviyeye gelmeleri şahane. Ben çabalarımın karşılığını fazlasıyla aldım. Onlarda severek çaba gösterdiler ve şimdi dertlerini kolaylıkla anlatıyorlar. İnşallah bu kurslar devam eder ve binlerce engelli faydalanır” dedi. Öğrencilerden S.Ö., “Biz burada oyuncaklarla eğitim görüyoruz. Hayatımızda kullandığımız karşımıza çıkabilecek herhangi bir araç gereçle eğitim görüyoruz. Ve bedensel engelli olduğumuz için yazmadan çizmeden sadece konuşarak eğitim alıyoruz. Buraya başlamadan önce sürekli yurt dışına gittiğim için kendimde dil eksikliği gördüm. Sonra halk eğitimden talepte bulunduk. Bize yardımcı

oldular bu sayede bu eğitimi almaya başladık. Hocamızın üzerimizde çok emeği var kendisine de çok teşekkür ederiz” dedi. İngilizce eğitimi alan bir diğer bedensel engelli öğrenci Y.K., “Ben köyde oturuyorum. Eğitim hayatımı da engelimden dolayı tamamlayamadım. Özellikle de yabancı dile kapalıydım. Çocuk gibi aldığımız eğitim sonrasında şimdi derdimi anlatacak kadar İngilizce konuşabiliyorum. Ama çok zorlu bir süreçti. Günde bazen 1 kelime öğrendiğim oldu. Ama şimdi o kelime beni ihtiyacımı görecek duruma getirdi. Tiyatro ve oyuncaklarla eğitim aldık. En önemlisi de konuşarak her şeyi konuşarak iletişimsel dille öğrendik. Bana ne kazandınız dersiniz özgüvenimi ve cesaretimi kazandım. Ben derdimi anlatabilmeyi öğrendim. Bu kursun devam etmesini de çok istiyorum. Bütün engelli adaylar yabancı dil öğrenmeli” (Sakarya Yenigün Haber Portalı, 2017).

Yabancı dil öğrenmenin en verimli yollarından biri ise o dilin konuşulduğu ülkede eğitim almak veya bir müddet yaşamaktır. Bedensel engellilerle ilgili ikinci örnekte, Amerika, New Jersey’de Montclair State University, Modern Diller ve Edebiyatı Profesörü Elizabeth Emery bedensel engelli bir öğrencisi ile Paris’e gitme tecrübesinde karşılaştıkları güçlüklerin dil öğrenmede faydaya dönüştüğünü aktarıyor.

Uzun süredir Fransa’yı ziyaret etmeyi hayal eden Kristin ile yurtdışına seyahat etmek, yurtdışında eğitim konusundaki deneyiminin bir göstergesiydi. Otobüs şoförleri ile tartışmak veya tekerlekli sandalyeyi dar alanlara sokmak için zorlamak gibi birçok zor an vardı, fakat genel olarak program hakkında bu kadar istekli ve risk almaya meraklı bir öğrenciden başka ne isteyebilirdim ki. Kristin’in metroyu ilk kez deneyimleme zevkinden, asansörle Eyfel Kulesi’ne çıkma heyecanına kadar- yapabileceğini asla düşünmeyeceği şeyleri – görmek bakış açımızı değiştirdi. Birbiri ardına bir anıta odaklanmak yerine, gezimizin yavaşlığı anlar bizi mimari detaylara, parke taşlarına, restoranlardan veya pazarlardan gelen yemek kokusuna, Sen Nehri ve Akdeniz’in ışık oyunlarına odaklanmaya teşvik etti. Tekerlekli sandalyeyle en kolay ulaşım yöntemi olan yürümek hem Paris hem de Nice’in kentsel dokusuna daha fazla odaklanmamızı sağladı. Kristin’in sadece hayalinde gördüğü yerleri ziyaret etmesindeki heyecanı ve yorumlayışı diğer öğrencilerin kendi hareket kabiliyetlerini ne kadar dikkate aldıklarını anlamalarını sağladı. Ayrıca, bu ilk elden engelli bireyin deneyimi ile hayata karşı çok daha fazla duyarlılık kazandılar. Kristin’in engelliliği nedeniyle kendisiyle daha çok Fransızca konuşulmasıyla aslında ona diğer öğrencilerin üzerinde bir avantaj sağlamış oldu. Tekerlekli sandalye, diyaloga girmeyi sağlayan bir konuşma nedeni haline geldi. Fransız yerliler, Kristin ile konuşmaya çalışma eğilimindediler- nereden geldiğini, ne yaptığını, Nice hakkında ne düşündüğünü – grubun diğer üyelerini sadece turist olarak gördükleri için onlarla bir diyaloga girmiyorlardı. Kristin’in Fransızcasının ay boyunca çarpıcı bir şekilde gelişmesi ve mezun olduktan sonra Fransa’ya taşınmaktan bahsetmesi şaşırtıcı değil (Emery, 2008:192-193).

Görme Engelliler İçin Yabancı Dil Öğretimi

Türkiye’de görme engellilere yabancı dil olarak İngilizce öğretimi üzerine yapılan bir yüksek lisans tez çalışmasında Açıkgöz (2006:31) görme engelli öğrencilerin gören akranlarıyla kıyaslandığında dokunma ve işitmeye ağırlık verilmesi, bazı beceriler için birebir çalışılması gibi özel eğitimsel ihtiyaçları olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmanın sonunda verdiği ayrıntılı önerilerden konu ile ilgili olanlar istifade edebilir.

Görme engelliler için yabancı dil öğretiminde bu çalışmamızda verilen ilk örnek olay İzmir Âşık Veysel Görme Engelliler Ortaokulu’nun bir projesidir. 1999 yılından bu yana Avrupa’da yeni, yaratıcı ve başarılı dil öğretme ve öğrenme uygulamalarına verilen Avrupa Dil Ödülü, 2013 yılında dil eğitim ve öğretimi alanındaki en yeni ve uygulamada performansı en yüksek yaklaşımları, yöntemleri ve teknikleri teşvik etmek ve Avrupa genelinde yaygınlaştırmayı hedefleyen kurumlardan İzmir Âşık Veysel Görme Engelliler Ortaokulu’na verildi (Türkiye Ulusal Ajansı, 2013). Avrupa Dil Ödülünü almaya hak kazandıkları projeleri “Dream-Drama-Drum” projesi ile dil öğretim metotlarına farklı bir bakış açısı sunuyorlar. Kullanılan yöntemde bireylerin dezavantajları göz önünde bulundurulmuş. Orff schulverk yaklaşımı ilk kez bir dil öğretim tekniği olarak kullanılmıştır. Bu yöntemin görme engelli bireyler için kullanılması ayrı bir ilk olmuştur. Bu proje ile 5-6. Sınıftaki öğrencilere ritim ile İngilizce; 7-8. sınıf öğrencilerinin yaratıcı drama ve yaygın eğitim atölyeleri ile öz güven kazanmaları ve engelli haklarını öğrenerek yetişkin yaşlarında

kendi ayakları üzerinde durabilen bir birey olmalarının sağlanması hedeflenmiştir (European Commission, 2013).

İkinci örnek olayda ise Ürdün British Council İngilizce öğretmenlerinden Andrea Pulpea görme engelli öğrencisi Raed ile tecrübesinde akran desteğinin önemli olduğunu şöyle anlatıyor:

Raed 29 yaşında ve merkezimize bu yılın başlarında başlangıç seviyesinde bir öğrenci olarak katıldı. Ailesinden fazla destek alamayan Raed bağımsız bir hayat sürdürüyor. Amman’da yaşıyor ve bir hastanenin çağrı merkezinde çalışıyor. Raed motivasyonlu bir öğrenci ve sıkı çalışmasının sonucu olarak orta seviyede kursu tamamlamak üzere. Raed ilk olarak yoğun bir yaz kursunda öğrencim oldu. İlk dersimizde kendini tanıtırken “My name is Raed and I’m blind” (İsmim Raed ve âmâyım) diyerek kendini İngilizce tanıttı. Görme yetisini sonradan kaybettiği için Braille alfabesini öğrenememiş. Hayatının her aşamasında kendine yardımcı olan özel bir yazılımla yazılı olan her şeyi sese çeviriyor. Facebook profili var ve arkadaşlarının güncellemelerini bu yazılım sayesinde takip edebiliyor. Raed kariyer nedeniyle İngilizce öğreniyor ve tercüman olmak hayali. Raed için ders planlarken karşılaştığım en büyük zorluk sınıfın geri kalanının müfredatı takibini bozmadan onun için tüm aktivitelerin uygulanabilir ve verimli olmasını sağlamaktı. Kelime temelli aktiviteler için çok fazla sesli kaynak kullandım. Dil yapılarını takiben konuşma aktivitelerini yaparken otantik kaynaklar (BBC ve Al Jazeera haber, spor, bilim vb programları) kullandım. Gramer ve yazma aktiviteleri için destek ve akran düzeltmesi için Raed’in güçlü bir çalışma eşi olmasını temin ettim. Sınıfta Raed’in tüm materyalleri okuyup tanımlayan bir öğretmen asistanı her zaman bulundu. Bu bazı zamanlar asistanların iyi seviyede İngilizceleri olduğu için cevapları kendilerinin vermeleri ya da hatalarını düzeltmelerine sebep olsa da genel olarak işe yarayan bir uygulamaydı. Bundan sonraki çalışmaları için Raed tüm materyallerin sesli formatta olmasını istiyor ve kurumumuz da bunu sağlamak için çalışıyor. Raed akranlarından hem sınıfta hem de sınıf dışında çok destek alıyor. Meslektaşları da tenefüslerde kafeteryada ona eşlik edip onunla alışmaktan mutlu olduklarını belli ediyorlardı. Öğrencilerden ikisi her gün yarım saat erken gelip onun ödevlerine yardımcı oluyorlardı. Sınıfta öğrenciler bağımsız olarak sözlük kullanıp yeni kelimeleri açıklıyorlardı. Raed İnternette sesli sözlük kullanarak arkadaşlarına telaffuzda yardımcı oluyordu ve bu da onun özgüveninin artmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştı. Raed iyi bir gelişim gösterdi ve şimdi dördüncü kurda. Bizimle çalışmaya devam edecek ve sınıfta çok olumlu bir deneyim yaşamakta. Raed ile çalışmak bana insani ilişkilerin değerini ve akran desteğinin önemini öğretti. Gelecekte benzer bir durum olduğunda diğer öğrencilerin destekleyici olmaları ve öğrencinin başarısıyla gururlanmalarını sağlamak önceliğim olacak (British Council, 2012: 24).

İşitme Engelliler İçin Yabancı Dil Öğretimi

Çok çeşitli tip ve derecelerde işitme engellilikleri mevcuttur. Bazı öğrencilerde bir miktar duyma olabildiği gibi bazıları tamamen işitme duyusunu kaybetmiş olabilmektedir.

Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Resmi Gazetede yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine (2018:8) göre “İşitme yetersizliği, zihinsel yetersizliği veya otizmi olan öğrenciler, her tür ve kademedeki velinin yazılı talebi ve BEP geliştirme biriminin kararı doğrultusunda yabancı dil dersinden muaf tutulabilirler. Bu öğrenciler merkezi sistem sınavlarında, yabancı dil dersi sınavından muaf tutulurlar. Öğrencilerin yabancı dil dersinden muaf olma durumu okul yönetimi tarafından e-Okul sistemine işlenir” denmektedir. Bununla birlikte işitme engelli öğrenciler için farklı ülkelerin işaret dillerini öğrenmeleri ve iletişim kurmaları amacıyla yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan biri olan ilk örnek olayımız 2009 yılında bir AB projesi ortaklığıyla başlayan “Spread the Sign” (İşaretleri Yayalım) projesidir. İzmir Kınık Mert Öztüre Özel Eğitim Meslek Lisesi’nde yapılan çalışmalarla katkı sağlanan online platformda 9 ülkenin işaret dilleri internet sitesinde buluşturulma amacıyla başlanan projede güncel olarak 36 ülkenin işaret dili ile ilgili veri tabanı oluşturulmuş durumda. Gene ilk etapta proje ortaklarınca belirlenen 1870 kelimenin ulusal işaret dilindeki karşılığının siteye yüklenmesi planlanmışken öğrencilerin yüksek motivasyonu ile şu anda 400.000’den fazla işaret videosu yüklenmiş durumda (Spread The Sign, 2018). Farklı ülkelerin işaret dillerini öğrenmek isteyen işitme engelli bir birey bu site üzerinde aynı cümlelerin karşılaştırmalı olarak videolarını izleyebilmektedir.

İkinci örnek olayda, Çek Cumhuriyeti Prag The Charles Üniversitesi’nden İngilizce öğretmeni Marie Doležalova işitme engelli öğrenciler için Üniversite’nin Dil Merkezinde geliştirdikleri sistemi paylaştığı yazısında şu ifadelerle yer vermektedir:

Genellikle çok görseldirler, ancak aynı zamanda bazıları çok fazla okuma yaptıklarında yorulurlar. Temel olarak ne konuşabilir ne de onlarla dinleyebilirsiniz. Öyleyse geriye kalan, okuma (yüksek sesle değil), yazı ve

dilbilgisidir. Açıkçası, her zaman sadece bunları yapamayız. Sonuç olarak biz de yavaş yavaş kendi sistemimizi geliştirdik. Denediğimiz ve test ettiğimiz sınıf düzenlemelerini belirtmek isterim. Çek işaret dili tercümanı aracılığıyla İngilizce öğretiyorum ve sınıfı paylaştığım hafif işitme engelli bir asistan ile monotonluk tehlikesini önliyorum. Sınıfta yaptığımız beş etkinlik türünden bahsetmek istiyorum. Bunlar: kelime bilgisi, okuma, gramer, konuşma ve yazma. İşitme engelli öğrenciler konuşmayı ve telaffuz etmeyi reddettiği için telaffuz ve dinleme etkinliklerini derslere dahil edemiyoruz ve onları zorlamanın doğru olmayacağını düşünüyoruz. Kelime hazinesi söz konusu olduğunda, karmaşık bir cümle olmasa da her zaman anlam ifade etmesi gereken sözlerle ilgilidir. Bu, öğrencilere bir bağlam içinde kelimeyi göstermektir. Bir öğrenci kelimeyi tahmin edemezse, İngilizce olarak açıklamaya çalışırız veya kelimenin somutluğuna bağlı olarak Google resimlerini ve oradaki kelimenin görüntüsünü kullanırız. Okuma etkinliği birçok şekilde olabilir. Sözlü ifadelerden ve cümlelerden başlayarak, genel veya spesifik olan kısa ve daha uzun metinlere ilerliyoruz. Birçok öğrencinin okumaktan hoşlanmamalarının üstesinden gelmek zorundayız. Bu nedenle, metin güncel olmalı ve öğrencilere çekici gelmelidir. Öğrencilerimizden bazıları yavaş okuyuculardır, bu nedenle okuma tekniklerini öğretmeye, tarama ve gözden geçirme uygulamalarına önem veriyoruz. Bazen öğrencilere okullarda gördükleri her metni tek tek çevirmelerini öğretiyorlar. Biz bunu yapmaktan caydırmaya çalışıyoruz çünkü bir metinde her bir kelimeyi bilmek çoğu zaman çok önemli değil, anlamını doğru anlamak daha önemlidir. Eşleştirme okuması (bir metnin parçalarını bir özetle eşleştirmeniz gerekiyor) ve doğru sıra okuması (cümleleri doğru sıraya koymak zorundasınız) yapıyoruz. Bu teknikler, öğrencilere bir metnin tutarlılığını ve mantıksal akışını görmeyi öğretir. Tarama ve gözden geçirme işleminin bir parçası olarak, öğrenciler ayrıca metne bağlı soruları cevaplamaları gereken yoğun bir okuma alıştırmaları da yapıyorlar. Daha ileri seviyedeki öğrenciler için, metne bakmadan veya sadece resimlerine bakarak kendi cümleleriyle tekrardan söyleme çalışmaları yapıyoruz. Bir metnin bölümlere ayrılması ve hikayeyi destekleyecek resimler olması her zaman çok yararlıdır. Anlık bir sohbet için Google sohbetteki sohbet odalarını kullanırız. Genellikle her ikinci dersimizde Dil Merkezimizdeki bilgisayar odasına gidiyoruz, oturum açıp sohbet etmeye başlıyoruz. Genellikle yaklaşık 15-20 dakika sürüyor. Birbirinizi selamlamak, bir hafta sonu hakkında konuşmak, farklı problemleri tartışmak veya dersin konusu hakkında konuşmak, okuduğumuz metin ve kelimeleri tartışmak veya kompozisyon yazmak için konuları tartışmak için kullanılabiliriz. Bazen öğrencilerin ürettikleri ifadelerin bir öğretmen için anlaşılabilir göründüğünü, ancak sohbet odasındaki diğer öğrenciler için oldukça anlaşılır olduklarını fark etmek ilginç oluyor. Yazma etkinlikleri için yeni başlayanlar ve ortaokul öncesi öğrencilerden hiçbir şekilde “gerçek şeyler” yazmalarını istemiyoruz. Bunun nedeni, kelime bilgisi ve cümle kurma, yapı becerilerinin henüz iyi gelişmemiş olması ve tekrar tekrar hatalar yaparak sık sık cesaretlerinin kırılabilir olmasıdır. Konuşma ve yazma arasında bir etkinlik olan e-postalar ve sohbet dışında, sınıf içi ve sınıf dışı yazılar da yapıyoruz. İyi tekniklerden biri, bir hikaye okumak ve ardından resimleri destek olarak kullanarak kendi kelimelerinizle yeniden anlatmaya çalışmaktır. Yazmayı öğretmenin bir başka etkili yolu, öğrencilerin kendileri ve yaşamları hakkında yazdıkları bir günlük tutmalarıdır. Bu bir öğretmen için oldukça zaman alıcı olabilir, çünkü öğrenciler genellikle bir taslak yazarlar ve daha sonra düzeltmelerden sonra, hata yapılmadan tekrar tekrar yazmak zorunda kalırlar. Sınıf içi yazma aktiviteleri olarak, öğrencilerin önceki günü veya ilginç buldukları haberler hakkında dersin başında sınıf tahtasında yazı yazma da yapıyoruz. Yazma, çeşitli biçimlerde olabilir, örneğin bir iş ilanını cevaplamak, bir arkadaşınıza e-posta yazmak, konferans için poster hazırlamak, bir kişiyi tanımlamak, işitme engelli sorunlarıyla ilgili konular hakkında yazmak. Dil Kaynak Merkezimiz iyi donanımlı olduğundan, dersleri daha değişken hale getirmek için öğrencilerimle farklı donanım türlerini kullanmayı seviyorum. Öğrencilerin aynı anda yazabileceği yazı tahtaları kullanıyoruz, flipchartlar kullanıyoruz, bilgisayarları sohbet etmek, gramer ve okuma alıştırmaları, çevrimiçi bilgi aramak için kullanıyoruz (elbette İngilizce). Bütün öğrencilere bir şey göstermek istediğimizde, örneğin İnternet'ten bir resim, bir film, YouTube'dan kısa bir alt yazılı hikaye veya sadece birlikte bir egzersizi düzeltmek veya birlikte okuma yapmak gibi etkinliklerde projektör de kullanıyorum. Sadece onları motive etmek için değil, aynı zamanda onlara bir fırsat vermek için çalışıyoruz; bu nedenle her yıl birinci sınıf öğrencilerimiz İngiltere veya Amerika Birleşik Devletleri'nde üç haftalık İngilizce yaz kursuna gidebiliyorlar. Kurslar, saygın üniversitelerin işitme engelliler merkezleriyle hazırlanmış ve bu öğrencilerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmiştir. Öğrenciler bu yurtdışı gezilerinde gerçek yaşam durumlarına maruz kalıyor, bilgilerini test edebiliyor, uygulayabiliyor ve geliştirebiliyor, ülke kültürünü tanıyabiliyor, başkalarıyla tanışabiliyor, işitme engelliler kulüplerini veya okullarını ziyaret edebiliyor. Yurtdışındaki bu yaz okullarının bir diğer avantajı da öğrenciler genellikle işitme kaybından ötürü ailelerine bağımlı olmasına rağmen yurt dışına çıktıklarında kendi gibi akranlarıyla kendi ayakları üzerinde duruyorlar (Domagala-zysk, 2013:157-159).

Down Sendromlulara Yabancı Dil Öğretimi

Ana dilde dil gelişimi zorluğu çeken down sendromlulara yabancı dil öğretimi süreci de en az bir o kadar zorlu ilerleyecektir. Down Sendromlular ülkemizde özel öğretim merkezlerinde ve hafif düzeyde down sendromu olanlar ise kaynaştırma sınıflarında eğitim alırlar. Bu öğrencilere bireysel öğretim planı uygulanır. Ülkemizde down sendromlu öğrenciler yabancı dil derslerinden muaf olmakla birlikte müzik ve ritim ile yapılan

çalışmalarda basit düzeyde ilerleme görülmektedir. İlk örnek olay, zihinsel engellilerin toplumca bireyler olarak kabul edilmesini sağlayarak, onları bağımsız yaşama hazırlayan ve hayatın her alanında yer almaları için çalışmalar yürüten bir sivil toplum kuruluşu olan İZEV’de down sendromlu farklı yaş grubundan çocuklara ritimle İngilizce eğitimi verilmektedir. 30 hafta boyunca küçük parçalara bölünmüş 45 dakikalık dersler sonunda öğrencilerin büyük bölümünde gelişme gözlenmiştir. Bu süreç sonunda öğrenciler 1-20 arası sayıları bilirler. Ana ve ara renkleri, aile bireylerini, haftanın günlerini, vücut bölümlerini, mevsimleri, bazı meyve adlarını öğrenmişlerdir. Bir kısım öğrenci basit cümle kurmayı ve cevap vermeyi kavramıştır (İZEV, 2017).

İkinci örnek olayda, 21 yaşında İspanyol bir down sendromlu erkeğin toplamda 11,5 saat süren 10 günde 10 ders İngilizce eğitim almasıyla ilerleme kaydedilip kaydedilmeyeceği üzerinde bir çalışma yapan Meksika asıllı İngilizce Öğretmenleri (Gutiérrez & Alexandra, 2017) yaptıkları çalışmada katılımcıdan topladıkları veriler ve literatürün analizi ile, katılımcının alıştırmaya etkinliklerini kullanarak temel İngilizce işlevlerini edindiği ve kendi dilindeki iletişim becerilerini geliştirdiği bir ünite oluşturmaya çalışmışlar. Pedagojik müdahale için bir ders dizisi tasarlanıp her bir derse bir miktar kelime ve gramer konusu verilmiş. Bu süreci şu şekilde aktarıyorlar:

Öğrenciye öğretme faaliyetleri konuya göre tasarlandı ve her biri belli bir şablonda alıştırmaya çalışması içerdi. Katılımcının seviyesine göre oturumlar oluşturmak ve rahat hissettiği bir ortam oluşturmak çok önemliydi, ancak başlangıçta oluşturulan oturumlar zorlukları nedeniyle uygulanamadı. İlk oturumda ve seviye belirleme sınavında, öğrencinin sadece kelimeleri koruduğu görülmüştür. Bu nedenle, yeni bir oturum dizisi tasarlandı. Her derste öğrenilecek üç veya üçten fazla kelime vardı, seans başına en fazla altı kelime. Seçilen konular, ona anlamlı bir bağlam kazandırmak için katılımcının ilgi alanlarına dayanıyordu. Katılımcı üzerinde birçok şey gözlemlendi; başlangıçtan beri, öğretmenlere yönelik utangaçlık belirtileri göstermesine rağmen, öğrenci İngilizce öğrenmek için yüksek motivasyon gösterdi. Öğretmenler, katılımcının İngilizce seviyesini göz önünde bulundurarak, yeterli girdi sağlayabildiler ve öğrenirken kendini rahat hissedebileceği ilgi alanlarıyla derslerin bağlantısını kurabildiler. Zaman geçtikçe, öğrencinin utangaçlığı görünür şekilde azalıyordu ve sürece devam etme isteği daha da arttı. Önerildiği gibi öğrencinin İngilizce işlevlerini tam olarak üretmediğini fark ettik, ancak günlük hayatında kullandığı gerçek kelimelerin temel kelime haznesini kolayca öğrenebildi: Selamlar, vedalaşma, renkler, sayılar, aile üyeleri ve yüzmeye ilişkin kelimeler. 10 ders boyunca, katılımcı toplam 26 kelime öğrendi. Araştırma sorusu sonuçlarının, bu özel vaka çalışmasına göre, katılımcının temel İngilizce işlevlerinin tamamını öğrenmediğini göstermesine rağmen, vaka çalışmasının amaçlarının başarıyla yerine getirildiği söylenmelidir. Down sendromlu bir kişiye kısa bir İngilizce kursu öğretmek için oluşturulan kısa bir metodoloji vardı ve katılımcı İngilizce seviyesinde yüksek bir gelişme gösterdi. Ayrıca, down sendromlu çocukların dilsel ve iletişimsel becerilerini nasıl geliştirdikleri konusuna bu çalışmanın katkı sağlayacağını düşünüyoruz” (Gutiérrez & Alexandra, 2017:12-15).

Disleksikler İçin Yabancı Dil Öğretimi

Harf ve kelimelerin karıştırılması, tersten algılanması şeklinde görülen disleksi, sözcük okuma doğruluğu, okuma hızı ve akıcılığı, okuduğunu anlama alanlarında yaşanan bozukluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde disleksik öğrenciler özel öğrenme güçlüğü tanısı konulduğunda dilerlerse yabancı dil derslerinden muaf oluyorlar. Bununla birlikte disleksik bireyler üzerinde özel çalışma yapıldığında birden çok yabancı dili öğrenebildikleri bir gerçektir. İlk örnek olay, Türkiye’nin de ortak olduğu 2012-2013 yılları arasında yürütülmeye başlanan DysLang projesidir. Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, İtalya, İsviçre, İngiltere ve Galler ülkeleriyle birlikte yürütülen çalışmalarla disleksik bireyi ilave bir müfredat dili öğrenmesi konusunda desteklemek amacını taşımaktadır. Bu projeye yabancı dil öğrenen bir öğrencinin ifadeleri şöyle:

Ben 21 yaşında disleksik bir hedonistim. Bu yazıyı size yazmadan önce birçok kez aklımdan tasarladım fakat bu tasarımlarımdan hiçbirini düzgün bir metin halinde toplayamadığım için yazıp yollamam zaman aldı. Daha açıklamak gerekirse yazıya dökmek istediğim birçok düşüncem olmasına rağmen hepsi aklımın içinde dönüp duruyor. "Düşüncelerimi kontrol edemiyorum". Bu konuda çevremdekilerle kendimi karşılaştırmak için yaptığım ufak bir deney var. Arkadaşlarıma akıllarından düz bir çizgi düşünmelerini söylüyorum. Bunu yapmakta arkadaşlarım hiç zorluk çekmese de ben hiç başaramadım. Kendimi anlatmakta, motive olmakta, yazı yazmakta, program yapmakta hep zorluk çektim. Aynı zorluğu ders çalışmakta da çekmeme rağmen İngilizce ya da Japonca öğrenirken hiç zorluk çekmedim; izlediğim okuduğum yabancı materyaller (anime

manga dizi çizgi film) ben zorlamadan da bu dillerin aklımdan geçmesini sağladığı için daha az zorlanarak daha çok şey öğrenmemi sağladı. Bunun yanında düşündüğüm şeyi kontrol etmem zor olsa da nasıl düşündüğümü kontrol etmek oldukça kolaydı. Bir kelime bir kelime de olsa yavaş yavaş zihnimi önce İngilizceye sonra Japoncaya çevirdim. İlk Japonca öğrenmeye başladığım sıralarda 3 dilde birden düşünüyordum. Şu anda da Türkçe, İngilizce ya da Japonca düşünmek arasında hiç fark hissetmiyorum (Özel, 2013:75).

İkinci örnek olay ise ABD, Massachusetts’de online öğrenme programı olarak geliştirilen SMART platformudur. Yabancı dil olarak Çin dili öğretmeni Kaini Gu disleksik öğrencilerle çalışmaları neticesinde yabancı dil öğrenmelerinin mümkün olduğu sonucunu şu sözleri ile ifade ediyor:

Bildiğimiz gibi, disleksi, öğrencinin yazılı formu ve dilin ses yapısını işlemekte zorluk çektiği bir durumdur. Bu nedenle, yabancı dil öğrenmek, disleksik olan öğrenciler için imkansız bir görev gibi görünebilir. Ancak, çok dilli ve yapılandırılmış bir dil öğretme yaklaşımı ile yabancı dil öğretimi, disleksik olan öğrencilere öğretmek için iyi araştırılmış bir yöntemdir. Aslında, sadece disleksik olan öğrenciler için değil, sınıftaki tüm öğrenciler için çalışabilir. Çok boyutlu yapılandırılmış dil öğretimi, hafızayı ve yazılı dili öğrenmeyi geliştirmek için görsel, işitsel ve kinestetik-dokunsal yolların aynı anda kullanılmasını içerir. Yaklaşım sistematik, açık, doğrudan ve dilin yapısına odaklanmıştır. Bu yaklaşımla yabancı dil öğretimi için bazı stratejileri şöyle listeleyebiliriz:

- Dil kavramlarını mantıklı bir şekilde öğretin ve öğrencilerin kavramları sınıflandırmasına yardımcı olun.
- Yabancı dilin konuşma sesini sistematik ve açık bir şekilde öğretin.
- Okuma sırasında kelimeleri ve cümleleri ayırmanın yolunu modelleyin.
- Bir dil kavramını öğretmek için aynı anda birkaç öğrenme kanalını (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) kullanın.
- Bir kavramı vurgulamak için cinsiyet, fiil / isim anlaşması ve yabancı dildeki diğer eşleşme ilkeleri için renk kodlamasını kullanın.

Çince dersimde disleksik öğrencilerin birçoğunun başarılı olduğunu gördüm çünkü öğrencilerin cevaplarını hep sözlü olarak istiyorum. Ayrıca resimler ve kelimelerin yazılışı gibi hazır görseller de var. Çoğu zaman, öğrencilerin ses ve biçim arasındaki bağlantıyı güçlendirmeleri için kelime- cümle söylerken heceleme (Pinyin) yazmalarını isterim. Çince bir tonlama dili olduğundan, öğrencilerin farklı tonları ayırt etmelerine yardımcı olmak için renk kodlaması kullanıyorum. Ayrıca “söyle” ve “git” gibi bazı kelimeler için el işaretleri yaparım. Çince yazı sistemi (Çince karakterler) öğrencilerim için her zaman zor olmuştur, bu yüzden kinestetik dokunsal yolları birbirine bağlamak için sınıfımla birlikte yazı yazıp çizim yapıyorum. Karakter oluşturmak için oyun hamuru kullanmak veya kaligrafi uygulamak da eğlencelidir ve farklı bir öğrenme yöntemi sunar. Diğer derslerde pek başarılı olamayan disleksik öğrencilerim Çince dersinde eğlenip başarılı oldular. Yabancı dil öğrenmek, öğrencilere birçok fırsat sağlar ve bu yararları disleksik olan öğrencilere sunmamak bizim için utanç verici olur (Gu, 2017).

Çapraz Durum Analizi

Bu çalışmada ele alınan beş engel türünde on örnek olay Öğrenim için Evrensel Tasarımın 3 ilkesine göre incelendiğinde aşağıdaki çizelgelerde görüldüğü üzere benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Örnek olaylar tabloda bedensel engelliler için; B1, B2, görme engelliler için; G1, G2, işitme engelliler için; İ1, İ2, down sendromlular için; DS1, DS2, disleksikler için; D1, D2 olarak kısaltılmıştır.

Tablo 1. Örnek Olayların İçerik Türü ve Ortamına Göre Sunulması Açısından Analizi

Örnek Olaylar	ÖET İlke 1: İçeriğin birden çok tür ve ortamda sunulması
B1	Hayatın içinden olay içerikleri, bedensel engelleri nedeniyle yazmadan konuşarak ve görsellerle sunuluyor.
B2	Günlük yaşam konuları, mimari yapılar, yemekler gezerek diyalogla sunuluyor.
G1	Günlük yaşam ve engelli hakları içerikleri ritim ve yaratıcı drama ile sunuluyor.
G2	Dil yapıları haber, bilim, spor programlarıyla otantik kaynaklarla sunuluyor.
İ1	Günlük konuşma işaret dili videolarla, internet ortamında sunuluyor.

İ2	Bağlam içinde kelimeler, hafta sonu veya önceki gün yaptıkları, engelli sorunlarıyla ilgili konular gibi içerikler görsellerle, alt yazılı videolarla, internette sohbet odalarında yazışarak sunuluyor.
DS1	Renkler, aile bireyleri, günler, mevsimler, sayılar gibi içerikler ritimle sunuluyor.
DS2	Katılımcının ilgi alanına göre konular rahat bir ortamda seviyesine göre tasarlanan oturumlarda sunuluyor.
D1	Online platformda birkaç dilde eş zamanlı çalışmalarla sunuluyor.
D2	Online platformda çok dilli yapılandırılmış dil öğretimiyle görsel, işitsel, kinestetik ve dokunsal yollarla sunuluyor.

Tablo 2. Örnek Olayların Materyal Kullanımı ve Öğrenci Etkileşimi İçin Seçeneklere Göre Analizi

Örnek Olaylar	ÖET İlke 2: Materyal kullanımı ve öğrenci etkileşimi için seçenekler sunulması
B1	Oyuncaklarla, otantik araç-gereçlerle yazmadan konuşarak ve görsellerle sunuluyor.
B2	Şoförlerle, yerli halkla diyaloga girerek gezerek dil kullanılıyor. Engelli bireyin heyecanı diğer öğrencilerin kendi hareket kabiliyetlerini ne kadar dikkate aldıklarını anlamlandırmalarını sağlıyor.
G1	Ritim aletleri kullanılarak ve yaygın eğitim atölyeleriyle öğrencilerin kendi ayakları üzerinde durmaları sağlanıyor.
G2	Sesli yazılımlar, sesli kaynaklar, sözlükler ve akran desteği ile öğrenci etkileşimi sağlanıyor.
İ1	İnternet ortamına yüklenen videolarla öğrencilerin 36 farklı ülke ile etkileşimi sağlanıyor.
İ2	İşaret dili tercüman asistanlığı, Google görselleri, flipchartlar, poster hazırlama, hikaye yazma, günlük tutma, internet sohbet odaları ve e-postalarla etkileşim sağlanıyor.
DS1	Ritim aletleri kullanılarak etkileşim sağlanıyor.
DS2	Katılımcının ilgi alanına göre konular rahat bir ortamda seviyesine göre her hafta en fazla 6 kelime öğrenecek şekilde tasarlanan oturumlarda sunuluyor.
D1	Online platformda anime manga gibi dizi çizgi filmlerle birkaç dilde eş zamanlı çalışmalar sunuluyor.
D2	Renk kodlaması, el işaretleri, resimler, hazır görseller, oyun hamuru, kaligrafi gibi çeşitli materyallerle online platformda çok dilli yapılandırılmış dil öğretimiyle görsel, işitsel, kinestetik ve dokunsal yollarla öğretiliyor.

Tablo 3. Örnek Olayların Öğrencilerin İlgi ve Motivasyonunu Arttırma Yolları Açısından Analizi

Örnek Olaylar	ÖET İlke 3: Öğrencilerin ilgisini ve motivasyonunu arttırmak için birden çok yol kullanılması
B1	Konuşarak, tiyatro yaparak, oyuncaklarla çocuk gibi öğrenerek cesaret ve özgüven arttırıcı bir yöntem kullanılıyor. Yurt dışına gidip kendilerini ifade edebilmeleri de motivasyonlarını arttırıyor.
B2	Metro gibi toplu taşıma araçlarıyla gezmek, Eyfel Kulesine çıkmak gibi yapabileceğini asla düşünmediği şeyleri yapmak, engelliliği nedeniyle

	kendisiyle diğer öğrencilerden daha fazla Fransızca konuşulması motive edici.
G1	Yaratıcı drama ve yaygın eğitim atölyeleri ile öz güven kazanmaları ve engelli haklarını öğrenerek yetişkin yaşlarında kendi ayakları üzerinde durabilen bireyler olmaları hedefleniyor.
G2	İnternette sesli sözlük kullanarak arkadaşlarına telaffuzda yardımcı olması özgüveninin artmasına önemli ölçüde katkı sağlıyor.
İ1	Farklı ülkelerin işaret dillerini öğrenmeleri ve iletişim kurmaları motivasyonlarını artırıyor ve 1870 kelime planlamışken 400.000'den fazla işaret videosu yüklemişler.
İ2	Telaffuz ve dinleme etkinliklerini öğrencileri zorlamamak adına derse dahil etmeyip ilgi alanlarına göre konularda internet ortamında sohbet odalarında iletişim kurmalarını sağlıyorlar. İngiltere veya ABD'de yaz kurlarına göndererek gerçek yaşam durumlarına maruz kalmaları sağlanıyor ve genellikle ailelerine bağlı bir hayat sürerken yurt dışında kendi gibi akranlarıyla kendi ayakları üzerinde durmayı öğrenmek onları motive ediyor.
DS1	Bağımsız hayata hazırlama ve hayatın her alanında yer almaları için çalışmalar yürütülüyor.
DS2	Katılımcının öğrenirken kendini rahat hissedebileceği ilgi alanlarıyla derslerin bağlantısı kurularak motivasyonu artırılıyor.
D1	İzlenen ve okunan yabancı materyallerle zorlamadan dillerin aklından geçmesini sağladığı için daha az zorlanarak daha çok şey öğrenilmesini sağlıyor.
D2	Çok dilli yapılandırılmış dil öğretimiyle diğer derslerde pek başarılı olamayan disleksik öğrenciler Çince dersinde eğlenerek öğrenip başarılı oldular.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Engelli engelsiz her öğrencinin eğitimi benzersiz olmakla birlikte, özellikle bu çalışmada bahsi geçen iyi uygulama örneklerinden yola çıkarak ve evrensel tasarım prensipleri göz önünde bulundurularak öğretimin başarılı olabilmesi için, farklı özelliklere sahip engelli öğrencilere hitap edilmesi; öğretim planında çeşitlilik ve esnekliğe özen gösterilmesi gerektiği sonucuna ulaşabiliriz.

ÖET yöntemlerinin çoğu, uygulamada dersin sömestr ve belirli bir ders dönemi için hedeflerini açıkça ortaya koyan bilinçli bir öğretim türünü vurgular. Örneğin, net ders hedefleri, ödev ayrıntıları ve son teslim tarihi olan bir ders programı öğrencilerin programlarını buna göre planlamasına yardımcı olur. Buna ek olarak, bir dersin başlangıcında günün konusunun bir özetini vermek ve sonunda kilit noktaları özetlemek, öğrencilerin dersin mantığını anlamalarına ve bilgileri kaydetmeleri için daha fazla zamana sahip olmalarına yardımcı olabilir. Benzer şekilde, bazı öğretim materyalleri belirli engelli öğrenciler için zor olabilir. Örneğin, sınıfta bir video gösterilirken, hedef kitleyi dikkate almak gerekir. Görme engelli öğrenciler sözsüz eylemleri görmekte zorlanabilirler; ışığa duyarlı epilepsi gibi rahatsızlıkları olanlar, yanıp sönen ışıklarla veya görüntülerle nöbet geçirebilirler; işitme kaybı olan öğrenciler eşlik eden sesi duyamayabilirler. Altyazı kullanmak, elektronik transkript sağlamak, ekranda yapılan işlemleri açıklamak, öğrencilerin videoyu kendi başlarına kontrol etmelerine izin vermek ve videonun günlük derste oynadığı rolü vurgulamak engelli öğrenciler için erişim engelini azaltmaya yardımcı olur ve sınıfın aktif bir üyesi olma becerisini sağlar. Ayrıca diğer engeli olmayan öğrencilere de materyalle birlikte ihtiyaç duydukları birçok yolla ilişki kurma fırsatı verir (Picard, 2015:3).

ÖET ilkelerine bağlı kalan yabancı dil öğretmeni, çoklu zeka kuramını da dikkate alarak ders ve tasarım ödevleri planlamalıdır. Örneğin, yiyecekleri ve yemek yemeyi yabancı dilde öğrenen öğrenciler, her biri belirli bir zekayı karşılayan birçok görevi yerine getirebilir. Mesela, öğrenciler restoran menülerinde geçen yemek isimlerini ve hedef dilde yazılmış kısa açıklamalarını çalışabilir (görsel-mekânsal; sözel-dilsel); bir restoranda yemek siparişi vermek için rol yaparak derse katılabilirler (bedensel kinestetik); yemekle ilgili bir şarkı dinleyebilirler (müzikal-ritmik); tarifleri bulabilir ve bunları metrik sistemden ABD ölçü sistemine (matematiksel-mantıksal) dönüştürebilirler; ya da yemek tarifleri bulmak ve bir yemek pişirmek için küçük gruplar halinde çalışabilirler (kişilerarası; doğalcı). ÖET ilkelerine bağlı kalan bir dil sınıfında, öğrencilerin ders materyallerine her zaman erişebilmeleri için erişilebilirliği doğrulayan bir HTML editörü kullanılarak geliştirilen bir web sitesi de bulunmalıdır. Web sitesi, dersin öğrenme hedeflerini, değerlendirme / derecelendirme hakkındaki bilgileri, ev ödevlerini içeren ayrıntılı bir müfredatı, ekstra alıştırmaları, çalışma kılavuzlarını, metin tabanlı malzemelerin dijitalleştirilmiş ses dosyalarını, ana dilde konuşmacıların dijitalleştirilmiş video kliplerini ve sorularını sorabilecekleri bir tartışma forumunu içermelidir. Sınıf üyeleri ve öğrenilen dilin yerli konuşmacıları arasındaki etkileşimi kolaylaştırmak için hedef dildeki web sitelerine bağlantılar olmalıdır. Ayrıca, eğitmenler, öğrencilerin telaffuz ve kelime hazinesi uygulamalarına izin veren etkileşimli bilgisayar programları hazırlamalıdır. Ders materyalleri, ekran okuma yazılımı gibi uyarlanabilir teknolojiler kullanan öğrenciler için erişilebilir olmalıdır (Handle, 2010:164-165). Birçok dil öğretmeni zaten bu stratejilerin en azından bir kısmını kullanıyor, bu nedenle ÖET ilkelerini benimsemek için mevcut yöntemleri ayarlamak nispeten kolay olacaktır. Önemli olan engelli öğrencilerin potansiyel başarıya ulaşmaları için içeriğe birden çok yoldan erişmelerini sağlamaktır. ÖET kurumun metodolojilerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmelidir ki, böylece engelli öğrenciler ve çeşitli öğrenme ihtiyaçları olan tüm öğrenciler, öncelikli öğretim programlarında ikincil olan destek sistemlerine dayanmak zorunda kalmassın (Silver, Bourke, & Strehorn, 1998:47).

Bu öneriler dikkate alındığında fiziksel veya zihinsel nedenlerle öğrenme güçlüğü çeken öğrenciler için hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim programları, genel eğitim sınıflarında daha doğal olarak oluşturulabilecektir. Ayrıca engelli bireyleri toplumumuzun farklı üyeleri olarak değil, bütünleşmiş bir parçası olarak kabul ederek sosyal hayatta etkinliklerini artırmak için evrensel tasarım ilkelerini hem fiziksel mekanlarda hem eğitim alanında uygulamak engellilerle sosyal hizmet politikalarına da katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Açıkgöz, F. (2006). *Teaching English as a Foreign Language to The Visually Impaired Young Learners in Turkey / Görme Engelli Gençlere İngilizcenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi. (Tez no: 174985)

American Council on The Teaching of Foreign Languages (ACTFL). (2006). *Standards for Foreign Language Learning in the 21st Century*. Erişim adresi <https://www.actfl.org/sites/default/files/publications/standards/WorldReadinessStandardsforLearningLanguages.pdf>. Erişim tarihi: 27.10.2018

British Council. (2012). *Creating an Inclusive Learning Experience For English Language Learners with Specific Needs*. London: British Council.

Center for Applied Special Technology (CAST). (2011). *Universal Design for Learning Guidelines version 2.0*. Wakefield, MA. Erişim adresi https://www.udlresource.com/uploads/1/2/1/2/12126894/udl_guidelines_version_2.0_final_3.pdf. Erişim tarihi: 27.10.2018

- Domagala-zysk, E. (2013). *English as a Foreign Language for Deaf and Hard of Hearing Persons in Europe*. Wydawnictwo KUL: Lublin. Erişim adresi https://www.academia.edu/31643694/English_as_a_foreign_language_for_deaf_and_hard_of_hearing_persons_in_Europe. Erişim tarihi: 30.12.2018
- Emery, E. (2008). *Cédez le passage: A Chronicle of Traveling in France with a Disability*. T. Berberi, E. C. Hamilton, ve I. M. Sutherland (Yay. haz.) *Worlds Apart? Disability and Foreign Language Learning* içinde (s. 181-201). Pennsylvania: Yale University Press.
- European Commission. (2013). *European Language Label*. Erişim adresi http://ec.europa.eu/education/initiatives/label/label_public/index.cfm?fuseaction=project_ward&award_id=9168. Erişim tarihi: 22.10.2018
- Gu, K. (2017). *Should Students with Dyslexia Take a Foreign Language?* Erişim adresi <https://smarts-ef.org/blog/students-dyslexia-take-foreign-language>. Erişim tarihi: 26.10.2018
- Gutiérrez, V., & Alexandra, Y. (2017). *Drilling activities as means of bilingualism in children with DS*. Bogota, Colombia: Repositorio Digital. Erişim adresi https://repositorio.cuaed.unam.mx:8443/xmlui/bitstream/handle/20.500.12579/4915/VE17.0810_3005-fe2a.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Erişim tarihi: 22.12.2018
- Handle, D. (2010). *Universal Instructional Design and World Languages*. *Equity & Excellence in Education*, 37(2), 161-166. doi:10.1080/10665680490454039
- İZEV. (2017). *İZEV Bağımsız Yaşam Evi*. Erişim adresi <https://www.izev.org.tr/bagimsiz-yasam-destegi/izev-bagimsiz-yasam-evi>. Erişim tarihi: 26.10.2018
- Özel, C. (2013). *Disleksi ve Ek Akademik Dil Öğrenme*. *DysLang İyi Uygulamalar*. Ankara: Hayat Boyu Öğrenme.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2018, Temmuz 7). *Resmi Gazete* (Sayı: 30471) Erişim adresi <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm>. Erişim tarihi: 17.11.2018
- Picard, D. (2015). *Teaching Students with Disabilities*. Erişim adresi <https://cft.vanderbilt.edu/guides-sub-pages/disabilities>. Erişim tarihi: 27.10.2018
- Sakarya Yenigün Haber Portalı. (2017, Ağustos 14). *Engelliler İngilizce Öğreniyor*. Erişim adresi <http://www.sakaryayenigun.com.tr/40117-engelliler-ingilizce-ogreniyor-haberi.html>. Erişim tarihi: 26.10.2018
- Silver, P., Bourke, A., & Strehorn, K. C. (1998). *Universal Instructional Design in Higher Education: An Approach for Inclusion*. *Equity & Excellence in Education*, 31(2), 47-51. doi:10.1080/1066568980310206
- Spread The Sign. (2018). *Spread The Sign*. Erişim adresi <https://www.spreadthesign.com>. Erişim tarihi: 22.12.2018
- Stake, R. (1995). *The art of case study research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- The Center for Universal Design, NC State University. (1997). *The Principles of Universal Design version 2.0*. North Carolina. Erişim adresi https://projects.ncsu.edu/design/cud/about_ud/udprinciplestext.htm. Erişim tarihi: 23.12.2018
- Türkiye Ulusal Ajansı. (2013, Temmuz 25). *Yabancı Dil Öğretiminde Öne Çıkan 5 Kuruluş Ödüllendirildi*. Erişim adresi <https://www.ab.gov.tr/49091.html>. Erişim tarihi: 27.10.2018